

מצרים וישראל: ציר אסטרטגי במארג האזורי?

השגריר (בדימוס) ד"ר חיים קורן*

המאמר [פורסם בוואיינט](#) ב-27 בנובמבר 2018

סבב האלימות האחרון בעזה, שגרר את התפטרות שר הביטחון והביא למחאה נגד הממשלה בשל התנהלותה כלפי ארגון החמאס, הדגיש שוב את מעורבותה העמוקה של מצרים בניסיונות תיווך, הסדרה וקידום תהליכים בין ישראל לשכניה הפלסטינים ברצועת עזה ובגדה המערבית. הפעילות המצרית אינה רק חלק מהצורך להיענות לצרכי הצדדים הנצים, אלא נדבך חשוב במדיניות הפרו-אקטיבית של מצרים, שרואה את עצמה כגורם מגשר ומתווך הכרחי, בדרך לקידום יציבות אזורית.

ה"טלטלה הערבית" שפקדה מדינות ערביות במזרח התיכון טרם הסתיימה. כל אחת מהמדינות בהן החלו תהליכים של שינוי מתמודדת בדרכה, באמצעיה ובאופן בו היא מגדירה את מצבה כיום למול המציאות האזורית והבינלאומית המתהווה. לאחר תקופת מחד מורסי, מצרים בראשות א-סיסי הגדירה מחדש את יעדיה ואת כיווני הפעולה שלה. גיבוש תפיסת הביטחון הלאומי המצרי הציבה באופן ברור שני יעדים מרכזיים: חתירה להשבת הביטחון (הפנימי והאזורי) וייצוב הכלכלה המצרית.

בכל הנוגע לביטחון, מרגע שהטרור (הפנימי והעולמי) הוגדר על ידי מצרים כאויב המרכזי, היא החלה נוקטת אמצעים קשים נגד פעילי תנועת "האחים המוסלמים" ואף הגדירה את התנועה כארגון טרור. כך גם המצרי לדאעש ואף לחמאס נגזר מן הראייה המצרית שהם סייעו לפיגועי טרור נגד חיילים, שוטרים וסמלי משטר מצריים – וזאת לא רק ברצועת עזה, אלא גם בחצי האי בסיני ולעתים אף בשטח מצרים עצמה. יתרה מזו, לא אחת הואשם החמאס על ידי שלטונות מצרים בשיתוף פעולה עם האחים המוסלמים, ולפרקים גם עם דאעש, בהוצאה לפועל של פעולות טרור. אין פלא אם כך שידיעות על שיתוף פעולה צבאי בין ישראל למצרים בחצי האי סיני כנגד דאעש מופיעות לעתים מזומנות בתקשורת.

גם מדיניות איראן במזרח התיכון נתפסת כאיום על מצרים (כמו גם על סעודיה, ירדן, ישראל ואמירויות המפרץ הפרסי, מלבד קטר). תורכיה וקטר נתפשות כיריבות עיקשות של מצרים בשל תמיכתן ב"אחים המוסלמים" ובחמאס ובשל היותן חברות בציר מזרח תיכוני לעומתי למצרים. נוצרה מציאות אותה לא הכרנו בעבר, בה האינטרסים של מצרים וישראל חוברים להתמודדות מול אתגרים דומים ושילך מצטרפות מדינות ערביות נוספות מהציר המוסלמי-סוני.

המדיניות המצרית הקבועה, שחותרת לפתרון הבעיה הפלסטינית, נשענת גם כיום על יכולתה להיות מעורבת במתרחש ברצועת עזה. מצרים מנסה להוביל מהלכי פיוס בתוך המחנה הפלסטיני (בין הרשות הפלסטינית וחמאס), וגם לשמש גורם מתווך בין הפלסטינים (בין אם הרשות הפלסטינית או החמאס, שמצרים זוכה לאומם) לבין ישראל (אשר גם היא נותנת אמון במצרים). באופן זה, משמשת מצרים כמתווכת המשמעותית בהסדרים השונים למול החמאס והיא גם מסייעת לקידום הדיאלוג הפלסטיני-ישראלי. מצרים צפויה להוסיף ולעשות כך גם בעתיד.

פגישת מנהיגי מצרים וישראל במהלך דיוני העצרת הכללית של האו"ם בסוף ספטמבר 2018 לא הייתה הפגישה הראשונה בין א-סיסי לנתניהו בשנה האחרונה. הפגישה ארכה כשעתיים ובה דנו נשיא מצרים וראש ממשלת ישראל במצב בעזה, בסוגיה הפלסטינית, בנושאים ביטחוניים, בהתפתחויות האזוריות ובסוגיות דו-

* ד"ר חיים קורן, חבר צוות חשיבה במיתוים – המכון הישראלי למדיניות-חוץ אזורית, כיהן כשגריר ישראל למצרים. מאמר זה מבוסס על מחקר שכתב על יחסי ישראל-מצרים במסגרת פרויקט "חסי ישראל עם מדינות ערב: הפוטנציאל הלא ממומש" של מכון מיתוים, ושניתן [לקרוא אותו כאן](#).

צדדיות. המפגש שיקף נכוחה את היחסים בין שתי המדינות, שמתאפיינים בארבע השנים האחרונות בפעילות שוטפת של דרגי העבודה בתחומים שונים.

היעד השני שהנהגת מצרים הציבה לעצמה הוא ייצוב הכלכלה. תחושת ביטחון וכלכלה יציבה אמורים להפוך את מצרים לגורם אזורי מייצב. האינטרס המצרי הגובר בשיתוף פעולה עם ישראל בתחומי כלכלה ומסחר נובע מהיעד הזה. בשל מיקומה האסטרטגי של מצרים וחשיבות הנת"ב הימי מהאוקיינוס ההודי דרך מיצרי באב אל-מנדב לתעלת סואץ ולים התיכון, לא רק מדינות האזור מעוניינות ביציבותה של מצרים, אלא גם ארה"ב, מדינות האיחוד האירופי, רוסיה, הודו, סין ומדינות המזרח הרחוק. מכאן נובע גם האינטרס הבינלאומי לחבק את שיתוף הפעולה המצרי-ישראלי כאבן ראשה בקידום יציבות אזורית.

שיתוף הפעולה המדיני-בטחוני בין ישראל ומצרים יכול לשמש זרז לקידום יחסי כלכלה טובים יותר לרווחת שתי המדינות. ואולם, בעת הזאת עדיין קיים פער בין היקף שיתוף הפעולה האסטרטגי לבין זה האזרחי. תיירים ישראלים ממשיכים לפקוד את מצרים ואף את חצי האי סיני, אך במספרים לא גדולים. סחר משותף בין גורמים משתי המדינות אמנם מתקיים, אך בהיקף מועט, וגם בתחום החקלאות יש פוטנציאל לשיתוף פעולה רחב הרבה יותר מזה שמתקיים היום (לפחות ברמה שהתקיים בשנות התשעים). יש גם פוטנציאל לשימוש מצרי נרחב בטכנולוגיות של אנרגיה סולארית ושל התפלת מים, בהן יש לישראל מוניטין רב כמובילה בתחום הייצור והיישום.

לתחום האנרגיה, ובמיוחד להפקה ושיווק של גז טבעי, יש תפקיד מרכזי בשיתוף הפעולה הכלכלי-מסחרי בין ישראל ומצרים. המדינות יכולות לשתף פעולה ביניהן גם בתחומי התעשייה המסורתית, באזורי התעשייה המיוחדים (ה-QIZ), שמבוסס על הסכם משולש שמאפשר יצוא טובין מצריים לארה"ב בתנאי סחר חופשי, וזאת בתנאי שהם מכילים אחוז מסוים של רכיבים ישראלים), בחקלאות, תיירות וענפי כלכלה וסחר נוספים. שיתוף פעולה שכזה יוכל לקדם את כלכלת שתי המדינות וכלכלת האזור. הודעת חברת "דלק קידוחים" הישראלית לבורסה בסוף חודש ספטמבר שתרכוש (בשיתוף חברות "נובל אנרג'י" ו"איסט גז") את חברת EMG המצרית היא צעד בכיוון זה. צינור הגז הטבעי שבבעלות EMG מחבר בין אשקלון למערכת ההולכה המצרית באל-עריש, וישמש להולכת גז טבעי ממאגרי "תמר" ו"לווייתן" למצרים. זהו ציון דרך בהפיכת מצרים למרכז אנרגיה אזורי, כצרכנית מרכזית וכיצואנית על בסיס מתקני הנזלת הגז הקיימים בה. לדברי שר האנרגיה יובל שטייניץ, שיקום צינור הגז הטבעי ישראל-מצרים לצד הקמת הצינור לירדן, מחברים את מדינות ציר השלום בתשתית גז אזורית משותפת. זו הפעם הראשונה בהיסטוריה שבה מתבצע חיבור תשתיתי בעל משמעות גיאופוליטית בין ישראל לשכנותיה. עסקה זו, הופכת את מצרים למרכז אנרגיה אזורי ומציבה אותה בשורה אחת עם מרכזי אנרגיה משמעותיים בעולם.

התמורה החיובית ביחסי מצרים-ישראל בשנים האחרונות, ההיערכות האזורית המתגבשת במזרח התיכון, האפשרות שמצרים תנסה לקדם תהליך פלסטיני-ישראלי, והצעדים המדודים שנעשים במצרים להפשרת השלום "הקר" עשויים להצביע על הזדמנות לשיפור נוסף ביחסים הכול כך חשובים בין שתי השותפות האסטרטגיות – ישראל ומצרים.